

2. Рарок Л.А. Развитие финансовой поддержки социальной инфраструктуры на сельских территориях / Л.А. Рарок // Электронное научно-практическое периодическое издание. Экономика и социум. – Саратов : Институт управления и социально-экономического развития. – 2014. – №1(10). – Режим доступа до журн.: <http://www.iurp.ru>.
3. Рябоконт В.П. Розвиток соціальної інфраструктури сільських територій / В.П. Рябоконт, Л.А. Рарок // Економіка АПК. - 2016. - № 4. - С. 56-65.
4. Юрчишин В.В. До проблем майбутнього вітчизняного села і селянства / В. В. Юрчишин // Вісник аграрної науки. – 2007. – № 3. – С. 58–67.

Summary. Discusses actual problems of social development of rural settlements of Ukraine. Focuses on selected indicators of social infrastructure of rural territories.

Key words: rural areas, legislative support, public administration, agricultural policy, employment, social infrastructure.

УДК 330.341.1

Яцишина І.В.,
 д. е. н., професор,
 Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана
 Огієнка,
 м. Кам'янець-Подільський
Коновалова М.В.,
 к. н. з держ. упр.,
 Національний педагогічний університет імені М.П.Драгоманова,
 м. Київ

ЄВРОСПІЛЬНОТА: ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК ІННОВАЦІЙНОГО ТА СОЦІАЛЬНОГО РОЗВИТКУ

У статті проаналізовано європейський досвід інноваційно-соціального розвитку інтегрованої економіки; визначено основні тенденції впливу інноваційних параметрів розвитку на соціалізацію економіки; виявлено взаємозв'язки інноваційного та соціального розвитку за допомогою побудови двох факторних регресійних моделей.

***Ключові слова:** інноваційна економіка, інноваційна політика, соціальна ефективність інновацій, моделювання.*

Постановка проблеми у загальному вигляді. Розвиток національних економік, успішність та дієвість їх економічної політики формується під впливом інноваційних чинників уже впродовж півстоліття. Останнім часом і соціальний розвиток більшості європейських країн ґрунтується на інноваційних засадах. Вивчення досвіду соціального спрямування інноваційної політики євроспільноти дозволить і українським науковцям та практикам аргументувати невідкладність інноваційних зрушень для активізації соціально-економічних перетворень в країні.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Соціальна спрямованість науки та науково-технічного прогресу активно досліджувалась в ХХ ст. починаючи від Дж. Бернала і далі радянськими ученими, зокрема Вечкановим В., Віленським В., Голосовським С., Осиповим С., Покровським В., Хачатуровим Т., Якобсоном Л. та ін. Соціальні аспекти інноваційної політики українські дослідники (Гончарова Н., Захарін С., Федулова Л.) спрямовують на вирішення окремих проблем соціально-економічного розвитку суспільства. Значну увагу проблемам соціального спрямування інноваційного розвитку макrorівня економіки приділяє київська школа наукознавства (Малицький Б., Мех. О., Попович О.), особливо щодо формування соціального капіталу науки, соціалізації інноваційних зрушень у вітчизняній фармакології тощо.

Невирішені частини загальної проблеми. Однак сучасні науковці фактично залишають поза своєю увагою зростаючу необхідність загальної переорієнтації інноваційної політики на комплексне вирішення соціальних завдань, протиріч та викликів сьогодення. Напрямок наукових досліджень, який можна умовно назвати «соціальна інноватика» тільки зароджується в Україні, тому вивчення європейського досвіду щодо застосування механізмів інноваційної політики для подолання соціальних проблем на часі.

Мета статті – дослідити вплив інноваційного розвитку ЄС на соціальне зростання спільноти.

Основні результати дослідження. Ще в кінці 1990-х років спеціалісти ЄС виділили вісім напрямків науково-технічного розвитку, які визначались першочерговими для забезпечення соціально-економічного прогресу в країнах євроспільноти. Це зокрема: захист навколишнього середовища, охорона здоров'я, освіта та підвищення кваліфікації, мобільність, комунікації та транспорт, сфера послуг, процесні та продуктові технології, біотехнології, інформаційні технології. Їх соціальна спрямованість є очевидною. Лісабонська стратегія розвитку ЄС (2000 р.) означила мету – побудувати до 2010 р. найбільш конкурентоспроможну динамічну знанневу економіку, що прагне максимального наближення до повної зайнятості та соціальної справедливості. Наступна «Стратегія 2020» ставить своїм завданням поєднати «м'яке» інноваційне зростання, «стійке» екологічне зростання та «соціальне» зростання [1]. Фактично до Стратегії 2020 було

включено два соціальні напрями, а по кожному із п'яти решти напрямів визначено окремі соціальні завдання. Таке зростання соціальної спрямованості цілей інноваційної політики ЄС обумовлене усвідомленням Єврокомісії нагальної необхідності вирішення соціальних проблем, які стають вагомою перешкодою на шляху досягнення економічних цілей, за допомогою науково-технологічного розвитку.

В цілому на зламі тисячоліть інноваційна політика відходить від свого суто економіко-технологічного спрямування і стає дієвим інструментом вирішення мінливих в часі соціальних проблем кінця ХХ – початку ХХІ ст.: безробіття, пристосування до інтеграції, ліквідація наслідків світової кризи (70-ті рр.); старіння населення, екологічні проблеми, техногенні катастрофи (80-90-ті рр.); соціальна адаптація, вирівнювання диференціації доходів, конкуренція на ринку праці, демографічна криза (2000-ті рр.).

Починаючи із 1984 р. і до сьогодні основним інституційним механізмом проведення політики ЄС в сфері інновацій є рамкові програми (РП). Усі ці програми конкретизували Стратегії та були спрямовані на вирішення як економічних так і соціальних завдань. Фактично формування тематичних областей кожної наступної РП (від третьої до сьомої) відбувалось під впливом зростаючого розуміння нарощування суспільних проблем і необхідності їх вирішення за допомогою науки та інноваційного розвитку.

Таблиця 1

Соціальні цілі рамоквих програм інноваційної політики ЄС

Назва РП	Період дії	Соціальні цілі
Третя	1990-1994	Завершення створення єдиного внутрішнього ринку для розширення наукової співпраці та розвитку творчості
Четверта	1994-1998	Підвищення мобільності працівників
П'ята	1998-2002	Посилення ролі науки у вирішенні соціальних проблем; зосередження на рішенні поточних соціальних завдань за допомогою наукових досліджень, а не на дослідженнях безпосередньо; Дослідження для підвищення рівня життя та умов праці
Шоста	2002-2006	Наукові дослідження для життя та здоров'я; доступ громадян до інформаційного суспільства; безпечне харчування та ризику для здоров'я; розвиток суспільства, заснованого на знаннях
Сьома	2007-2013	Дослідження щодо створення ефективних систем охорони здоров'я, забезпечення якості та безпеки продуктів харчування, довкілля та зміни клімату, розвиток соціально-гуманітарних наук
Горизонт 2020	2014-2020	Фінансування співпраці для відкриття нових та перспективних областей соціальних досліджень та інновацій; Забезпечення дослідників можливостями для навчання, кар'єри та дослідної інфраструктури; Покращення здоров'я і самопочуття протягом всього життя; Забезпечення

	безпечними та високоякісними харчовими продуктами; Перехід до надійних, екологічних і конкурентноздатних енергетичних систем; Створення європейської екологічно безпечної транспортної системи; Спрямування економіки на раціональне використання ресурсів і задоволення потреб населення в екологічно раціональних межах; Подолання соціальних викликів (бідності, безробіття, соціальної відчуженості, демографічних проблем тощо).
--	---

**Складено за джерелами [2,3].*

Значно зростають соціальні витрати у кожній наступній програмі. Так, 6-та Рамкова Програма визнала основним формування єдиного європейського простору та досягнення соціальних пріоритетів, її соціальні витрати зросли у 1,8 раз відносно попередньої РП; Сьома програма більше зосереджена на реалізації тематичних напрямів із врахуванням інтересів приватного бізнесу, а значить відзначена поглибленням економічної спрямованості, однак на рішення соціальних задач в ній заплановано виділити в 2 рази більше коштів, ніж в 6-й РП і тому питома вага витрат на соціальні цілі становила більше ніж 40 % загального бюджету РП 7. Програмою Горизонт – 2020 планується освоїти ще в 2,5 разів більше коштів на соціальні цілі. Бюджет Програми Горизонт – 2020, що становить дещо більше 80 млрд. євро, і на 72% є соціально-спрямованим. Євроспільнота визнає, що інноваційна політика стає все вагомішим джерелом вирішення соціальних проблем і викликів.

Важливо, що програма Горизонт – 2020 є відкритою для участі всіх країн. За перші два роки дії програми від України було подано 394 проекти за усіма пріоритетними напрямками. Загалом було підтримано для фінансування 42 проектні пропозиції із загальним фінансуванням ЄС у розмірі 7,1 млн. євро. Це проекти, які спрямовані на забезпечення дослідників покращеними можливостями для навчання та кар'єрного зростання (13); дослідження ефективних енергетичних систем (5); екологічні проекти (5); дослідження ІКТ та «розумних технологій» (5); вивчення безпеки харчових продуктів, сталого с/г (4 пропозиції). Загальний рівень успішності України становить 10,66% [3]. Для України участь у програмі – це перед усім інтеграція у міжнародне дослідницьке середовище та набуття досвіду подолання соціальних викликів за допомогою досліджень та інновацій.

Отже, що на зламі тисячоліть у країнах ЄС відбувається перехід від вузької до широкої концепції інноваційної політики, що передбачає розширення меж інноваційної діяльності поза суто техніко-технологічні та науково-технічні рамки, коли: інноваційними визнаються не тільки технології чи товари, а й моделі бізнесу, дизайн, послуги, методики; інноваційним стає не лише бізнес-сектор, а й державний і соціальний сектори; для розв'язання соціальних проблем, завдань та викликів все більше залучаються науково-технічні та інноваційні рішення; наукова

політика і, частково промислова, регіональна та соціальна інтегруються в інноваційну політику; зростає роль соціального регулювання в стимулюванні інноваційних процесів; окремим напрямком інноваційної політики держави стає діяльність, спрямована на пропаганду проблем науково-технічного та інноваційного розвитку серед широкої громадськості; відбувається визнання інноваційної відсталості одним із чинників нарощування соціальної нерівності.

Наукове завдання щодо визначення соціальної ефективності інноваційної політики досить складне. Причинами складності оцінки соціальної ефективності інновацій називають: 1) неможливість кількісної оцінки низки соціальних ефектів, пов'язаних зі зміною рівня культури, естетичних смаків, цінностей, стану здоров'я та психологічного самопочуття, відчуття щастя тощо; 2) незіставність одиниць виміру, або їх відсутність, що унеможливує їх сумування. Ще І. Бестужев-Лада пропонував визначати соціальний ефект інновації як ступінь сприяння розв'язанню тої чи іншої соціальної проблеми або комплексу соціальних проблем: чим більше певна дія сприяє вирішенню соціальної проблеми, тим ця дія має більшу соціальну ефективність [4].

Однак, якщо немає прямих показників оцінки результату впливу одних процесів на інші, то визначають взаємозв'язки та взаємозалежності між ними, як правило, на основі економетричних та статистичних методів дослідження. У нашому випадку кількісна оцінка соціальної ефективності інноваційної політики ЄС можлива шляхом виявлення взаємозв'язків між індикаторами інноваційного та соціального розвитку інтегрованої економіки Євроспільноти.

З-поміж найбільш відомих вимірників інноваційності країн заслуговують на увагу такі [5]: Global Innovation Index BCG – глобальний інноваційний індекс BCG; Global Innovation Index INSEAD – глобальний індекс інновацій GII; Innovation Capacity Index – індекс інноваційного потенціалу ICI; Summery Innovation Index – сумарний інноваційний індекс SII. Європейський індекс SII найбільше спрямований на охоплення показників, які характеризують усі етапи інноваційного процесу, від створення інтелекту для інноваційної діяльності до отримання конкретних результатів у вигляді патентів через інституційне забезпечення процесу НДДКР, дифузії та впровадження нововведень, що відображають реалізацію заходів інноваційної політики. Індекс обраховується перед усім для країн ЄС.

Оцінка соціального стану країни та його динаміки з погляду макроекономічного аналізу та державного регулювання може здійснюватись за низкою показників. У наш час основним індикатором, який дозволяє в найбільш загальному вигляді характеризувати соціальний (а також економічний) стан та розвиток країни, використовується показник ВВП на душу населення (або

середньодушовий Національний дохід), розрахований за паритетом купівельної спроможності для міжнародних порівнянь, який є узагальненою характеристикою рівня добробуту населення, оскільки віддзеркалює рівень доходів на одного жителя країни. У порівняльних міжнародних дослідженнях ООН розвиток людини в різних країнах визначають за допомогою індексу Human Development Index (HDI), що включає в себе не тільки валовий національний дохід за ПКС на душу населення, а й середню очікуваність тривалості життя при народженні, середню тривалість навчання, очікувану тривалість навчання. Інтегральним показником соціального стану суспільства визнано індекс якості життя (QLI). Розрахунок індексу базується на методології, яка дозволяє пов'язати результати досліджень суб'єктивної оцінки життя із об'єктивними детермінантами якості життя в обраних країнах. Поняття «якість життя» конкретизує категорію «рівень життя (HDI)».

Таким чином соціальна результативність інноваційної політики ЄС може бути охарактеризована через виявлення взаємозв'язків між індексом рівня інноваційного розвитку SII та соціальними показниками: НД (ПКС) на душу населення, індексом розвитку людини (HDI) та індексом якості життя (QLI). Проведене нами дослідження на масиві статистичних даних країн ЄС за 2011 р. [6] та за 2015 р. дають можливість не тільки виявити ці взаємозв'язки, а й порівняти їх в динаміці.

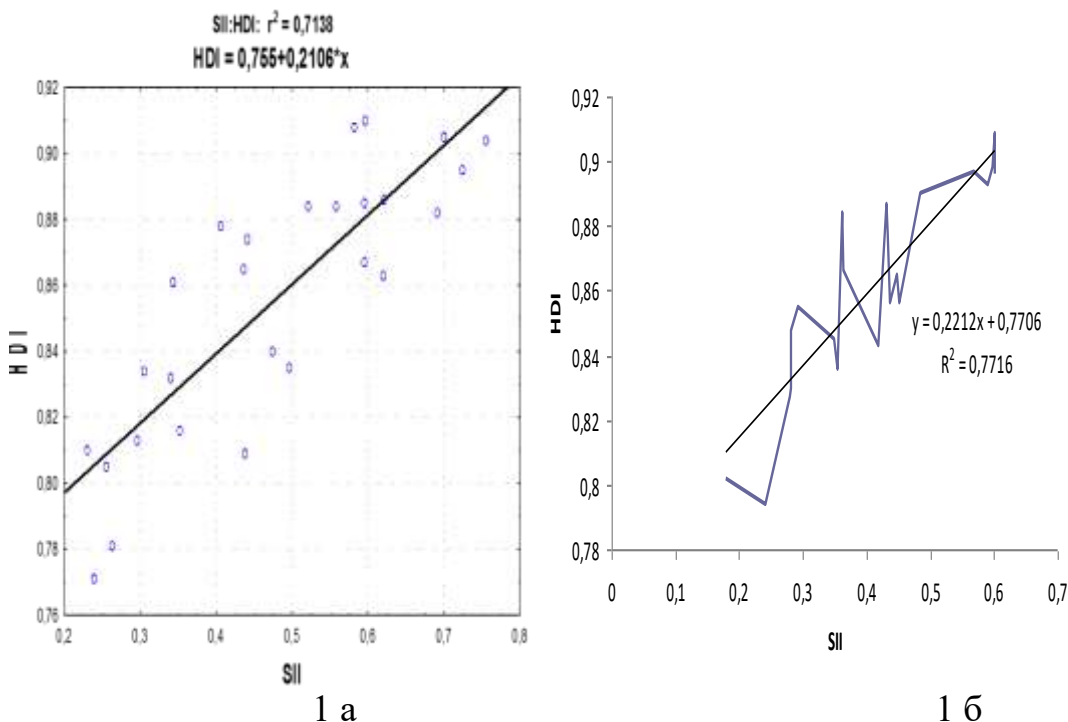

Рис. 1. Зв'язок інноваційного індексу SII з індексом людського розвитку HDI за даними 2011 р.(рис. 1 а) та за даними 2015 р. (рис. 1 б) по країнах ЄС.

**Розраховано за джерелами [8, 9].*

Побудовані та перевірені за допомогою прикладного пакету STATISTICA 6,0 на статистичному матеріалі 2011р. та 2015р. парні регресії демонструють прямий зв'язок між європейським індексом інноваційного розвитку (SII) і індексом розвитку людини (HDI), при чому тіснота зв'язку зростає.

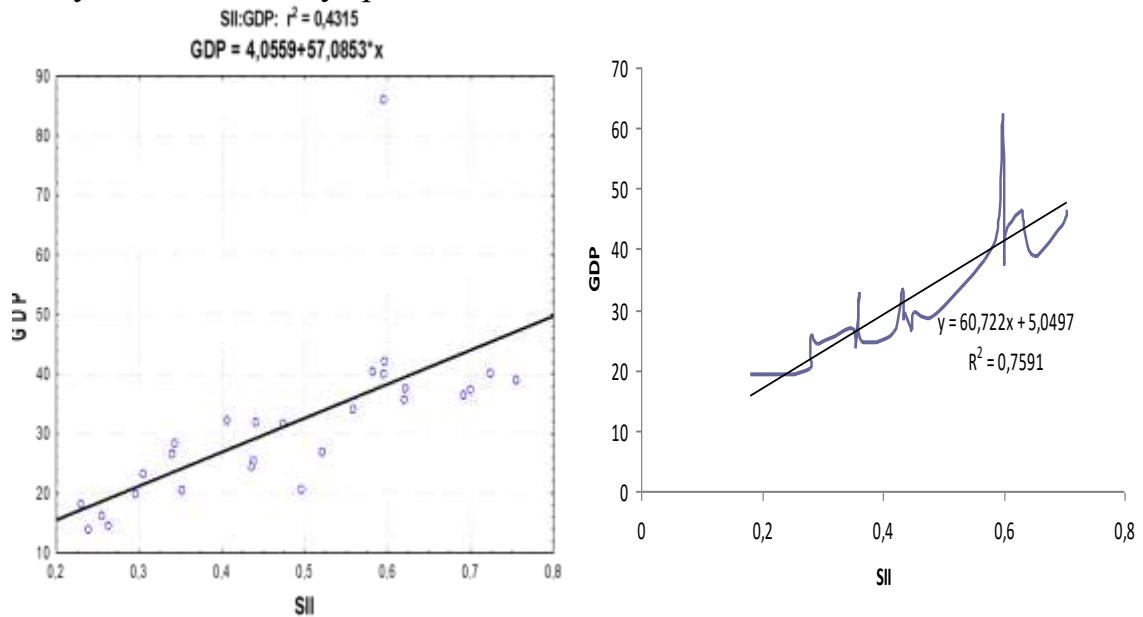

Рис. 2. Зв'язок інноваційного індексу SII з індексом людського розвитку GDP за даними 2011 р.(рис. 1 а) та за даними 2015 р. (рис. 1 б) по країнах ЄС.

**Розраховано за джерелами [8, 9].*

Проведені розрахунки щодо взаємозв'язку європейського сумарного інноваційного індексу та ВВП (ПКС) на душу населення показують, що зв'язок є прямим, коефіцієнти кореляції та детермінації суттєво зросли. Такі зміни у параметрах моделі свідчать про зростаючу соціальну ефективність послідовної цілеспрямованої на соціальні зрушення інноваційної політики ЄС.

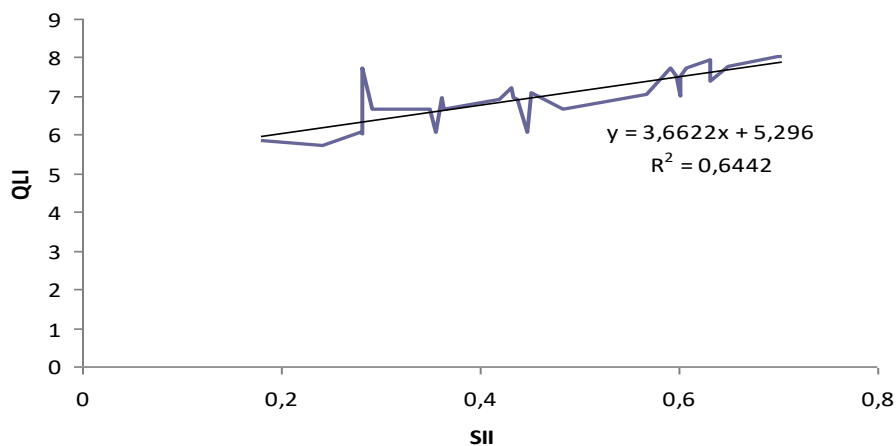

Рис. 3. Зв'язок інноваційного індексу SII з індексом якості життя QLI за даними 2015 р. по країнах ЄС.

**Розраховано за джерелами [7, 9].*

Аналіз даних за 2011 р. виявив, що зв'язок між QLI та SII слабкий, коефіцієнт кореляції становив $r = 0,2736$. Однак розрахунки за даними 2015 р. показують наявність прямої залежності між індексами інноваційного розвитку і якості життя у країнах ЄС із коефіцієнтом кореляції $r = 0,8$ та коефіцієнтом детермінації $R^2 = 0,64$, що свідчить про наявність сильного зв'язку між досліджуваними показниками із досить значним впливом SII на зміну QLI.

Таким чином інноваційний розвиток країн ЄС, що є результатом послідовної багаторічної інноваційної політики об'єднаної Європи, має суттєвий зростаючий в динаміці позитивний вплив на соціальні індикатори розвитку цих країн.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Отже проведений аналіз уможливорює наступні висновки:

-сучасний європейський розвиток характеризується переходом від вузької до широкої концепції інноваційної політики, яка все ширше залучається для вирішення соціальних задач;

-інноваційна політика все більше спрямовується на подолання не тільки економічних, а й соціальних проблем і характеризується соціальною результативністю;

-інноваційний розвиток європейських країн сприяє соціальному прогресу, що підтверджується проведенням аналізом взаємозв'язку сумарного інноваційного індексу країн ЄС (SII) із соціальними індикаторами (HDI, GDP per capita, QLI) в динаміці.

Проведене дослідження може слугувати ще одним вагомим аргументом на користь необхідності визнання науково-технологічного зростання потужним важелем вирішення соціальних проблем та необхідності побудови соціально-інноваційної моделі розвитку економіки України.

Список використаних джерел

1. Research and innovation: introduction. [Electronic resource]. – URL : <http://europa.eu/int>.
2. Framework Programmes for Research and Technological Development. [Electronic resource]. – URL : <http://www.ec.europa.eu>. – Название с экрана.
3. Перші підсумки реалізації Програми ЄС «Горизонт 2020» [Електронний ресурс]. Режим доступу : <http://science.univ.kiev.ua/news/official/2282/>. – Название с экрана.
4. Гринев Б.В. Инноватика / Б.В. Гринев, В.А. Гусев. – Х. : ИСМА, 2010. – С. 11.
5. Яцишина І.В. Характеристика показників оцінки рівня інноваційного розвитку європейських країн / І.В. Яцишина //

- Інноваційна економіка : Всеукраїнський науково-виробничий журнал. – 2012. – № 5. – С. 10-15.
6. Яцишина І.В. Соціальне спрямування інноваційної економіки: досвід, тенденції, наслідки: монографія / Ірина Яцишина. – Кам'янець-Подільський: ФОП Сисин Я.І., 2012. – С. 285-289.
 7. Индекс качества жизни [Электронный ресурс]. – Режим доступа : https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%98%D0%BD%D0%B4%D0%B5%D0%BA%D1%81_%D0%BA%D0%B0%D1%87%D0%B5%D1%81%D1%82%D0%B2%D0%B0_%D0%B6%D0%B8%D0%B7%D0%BD%D0%B8. – Название с экрана.
 8. Human Development Reports [Electronic resource]. – URL : <http://hdr.undp.org/en/composite/HDI>. – Название с экрана.
 9. European Innovation Scoreboard [Electronic resource]. – URL : http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards_en. – Название с экрана.

***Summary.** The article analyses the European experience of innovative social development of integrated economy; identifies the key trends in the impact of innovation development parameters of the socialization of the economy; to identify the relationship of innovation and social development by means of building two-factor regression models.*

***Key words:** innovative economy, innovation policy, social effectiveness of innovation, modeling.*